

## سوال

چگونه برای دانش‌آموزانم تفاوت فسخ و طلاق و خلع را توضیح دهم؟

## پاسخ مفصل

الحمدلله.

جدایی بین زوجین تنها به دو صورت رخ می‌دهد: طلاق یا فسخ.

تفاوت بین این دو به این صورت است که: طلاق، پایان یافتن رابطه‌ی همسری از طرف مرد است و الفاظ و صیغه‌های مشخص و معروفی دارد.

اما فسخ یعنی نقض عقد ازدواج و قطع رابطه‌ی همسری از اساس، گویی که انگار این رابطه وجود نداشته و از سوی قاضی یا به حکم شرع رخ می‌دهد.

از جمله تفاوت‌های این دو:

۱- طلاق تنها با لفظ مرد و به اختیار و رضایت او رخ می‌دهد. اما فسخ بدون لفظ مرد اتفاق می‌افتاد و در آن رضایت و اختیار او شرط نیست.

امام شافعی می‌گوید: هر ازدواجی که در آن حکم به جدایی شود و [این جدایی] به گفته‌ی مرد صورت نگیرد و آن را نخواهد ... این جدایی طلاق نامیده نمی‌شود (۵/ ۱۲۸).

۲- طلاق اسباب گوناگونی می‌تواند داشته باشد و حتی بدون سبب، مانند آنکه مرد راغب به جدایی از همسرش باشد.

اما فسخ حتما سببی دارد که جدایی را واجب یا مباح می‌کند.

از مثال‌هایی که فسخ عقد را اثبات می‌کند:

- کفو نبودن مرد و زن، نزد آن دسته از علما که این را شرط لزوم عقد دانسته‌اند.

- اگر یکی از زوجین - مرد یا زن - از اسلام برگردد و مرتد شود و دوباره به اسلام بازنگردد.

- اگر مرد مسلمان شود اما زنش حاضر به اسلام آوردن نشود و مشرک باشد، و کتابی (یهودی یا نصرانی) نباشد.

- وقوع لعان بین مرد و زن.

- اعسار مرد و ناتوانی او از دادن نفقه، در صورتی که زن [به این سبب] خواهان فسخ عقد شود.

- وجود عیبی در یکی از زوجین که مانع از لذت بردن یا باعث تنفر و جدایی آن دو شود.

۳- بازگشت مرد به زن پس از فسخ امکان ندارد مگر با عقد جدید و با رضایت زن.

اما در مورد طلاق، تا وقتی که زن در حال عده‌ی طلاق رجعی است، همچنان همسر آن مرد است و می‌تواند پس از طلاق اول و طلاق دوم بدون عقد جدید به نزد او باز گردد، چه زن راضی باشد یا نباشد.

۴- فسخ در تعداد طلاق‌هایی که مرد مالک آن هست به شمار نمی‌آید.

امام شافعی می‌گوید: هر فسخی که بین زوجین رخ دهد طلاق نیست، نه یکی و نه پس از آن الأم (۵/ ۱۹۹).

ابن عبدالبر می‌گوید: تفاوت میان فسخ و طلاق این است که هرچند هر دو جدایی بین زوجین هستند، اما در فسخ اگر دوباره زوجین به ازدواج بازگردند بر همان عصمت نخست خواهند بود و زن نزد شوهرش بر همان سه طلاق هست (یعنی تا سه طلاق جا دارد) و اگر طلاق بود و سپس به نزد او بازگشت دو طلاق خواهد داشت الاستذکار (۶/ ۱۸۱).

۵- طلاق حق شوهر است و در آن رای قاضی شرط نیست و می‌تواند با رضایت دو طرف باشد.

اما فسخ به حکم شرع یا حکم قاضی رخ می‌دهد و فسخ به مجرد رضایت دو طرف حاصل نمی‌شود مگر در خلع.

ابن قیم می‌گوید: به اتفاق علما لازم نیست که فسخ نکاح بلا عوض (یعنی خلع) از روی رضایت دو طرف باشد زاد المعاد (۵/ ۵۹).

۶- فسخ اگر پیش از دخول رخ دهد مهریه را برای زن واجب نمی‌کند، اما طلاق پیش از دخول نصف مهریه‌ی نام برده شده را برای زن واجب می‌سازد.

اما خلع این است که زن از همسرش بخواهد مقابل یک مِغْل مالی یا در مقابل گذشتن او از مهریه یا بخشی از آن، از وی جدا شود.

علما درباره‌ی اینکه خلع، فسخ است یا طلاق اختلاف دارند، اما نزدیک‌تر آن است که خلع نوعی فسخ است. بیشتر در پاسخ به سوال (126444) به این مساله پرداخته‌ایم.

در بیان تفاوت این سه از این منابع بهره برده‌ایم: المنثور في القواعد (۳/ ۲۴)، الفقه الإسلامي وأدلته (۴/ ۵۹۵)، الموسوعة الفقهية الكويتية (32/ 107 - 113)، فقه السنة (۲/ ۳۱۴).

والله اعلم.